

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
της Ημερίδας
που συνδιοργανώθηκε από
την Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών
(ΟιΟμΚω)
και
την Ένωση Ανταποκριτών Ελληνικού Τύπου Εξωτερικού (ΕΑΕΤΕ)

Στην επέτειο των Εξήντα εννέα ετών από το Πογκρόμ κατά του
Ελληνισμού της Κωνσταντινούπολης 6-7 Σεπτεμβρίου 1955
με θέμα:

**«Τα Επίσημα Πρακτικά των Διαπραγματεύσεων της Λωζάννης και η
Επιτακτική Ανάγκη η Τουρκία να προβεί σε μέτρα θεραπείας των
παραβιάσεων που έχουν γίνει κατά της Ελληνορθόδοξης Μειονότητας
της Πόλης»**

Δευτέρα, 23 Σεπτεμβρίου 2024

Πνευματικό Κέντρο Κωνσταντινουπολιτών - Αθήνα

Πρόγραμμα Εκδήλωσης

Χαιρετισμοί:

- Νικόλαος Ουζούνογλου, Πρόεδρος της ΟιομΚω
- Ρούλα Σκουρογιάννη, Δημοσιογράφος – Επικοινωνιολόγος, Πρόεδρος ΕΑΕΤΕ,

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ :

- Ομοτ. Καθ. Νικόλαος Ουζούνογλου και Διπλ. Μετ. Άννα Φραντζή, Ιστορικός Τέχνης & Δημ. Ιστορίας -Εθελόντρια ΟιομΚω: «**Η σημασία της δημοσίευσης μετά από 101 χρόνια στα Ελληνικά των Πρακτικών των διαπραγματεύσεων στην Λωζάννη - Νοέμβριος 1922 – Ιούλιος 1923**».
- Ομοτ. Καθ. Στέλιος Περράκης, Διεθνών και Ευρωπαϊκών . Θεσμών Παντείου Πανεπ.: «**Ενέργειες για την θεσμοθέτηση δεσμευτικών για τα κράτη κανόνων της θεραπείας των παραβιάσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου του παρελθόντος**».
- Σεραφείμ Κωνσταντινίδης, Δημοσιογράφος, «**Η σημασία των ΜΜΕ στην εμπέδωση της έννοιας θεραπείας των μαζικών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων**».

1^η Συνεδρία

«Η σημασία της δημοσίευσης μετά από 101 χρόνια στα Ελληνικά των Πρακτικών των διαπραγματεύσεων

στην Λωζάννη - Νοέμβριος 1922 – Ιούλιος 1923»

Για το θέμα μίλησαν οι : Νικόλαος Ουζούνογλου (Πρόεδρος της ΟιομΚω) και η κυρία Άννα Φραντζή (Ιστορικός Τέχνης & Δημ. Ιστορίας -Εθελόντρια ΟιομΚω).

Οι δύο εισηγήσεις ακολουθούν:

Η Επικαιρότητα των Πρακτικών των Συνδιασκέψεων της Λωζάννης

Νικόλαος Ουζούνογλου

Συμπληρωθήκαν 101 έτη από την υπογραφή της πλέον σημαντικής διεθνούς Συνθήκης στο Chateau d'Uchy της Λωζάννης στην Ελβετία, στην οποία εμπλέκονται η Τουρκία και η Ελλάδα. Είναι απορίας άξιο που δεν έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά τα Πρακτικά των διαπραγματεύσεων που οδήγησαν στην αναφερόμενη Συνθήκη, παρά την παρέλευση ενός αιώνα, ενώ στην Τουρκία η μετάφρασή τους έγινε στα μέσα της δεκαετίας 1960.

Επειδή η τύχη του Ελληνισμού της Κωνσταντινούπολης καθορίστηκε σε σημαντικό βαθμό με τη Συνθήκη της Λωζάννης – με τον συνεχή και συστηματικό τρόπο παραβιάσεων από το Κράτος της Τουρκίας των προβλεπόμενων στα Άρθρα 37 – 44 περί της προστασίας των μη-Μουσουλμανικών μειονοτήτων, (Τμήμα Γ'- Προστασία των Μειονοτήτων) ως Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών θεωρήσαμε αναγκαία την άρση αυτής της έλλειψης. Είναι ανάγκη βέβαια

να τονιστεί ότι ούτε η Ελλάδα αλλά και τα υπόλοιπα κράτη που συνυπόγραψαν την Συνθήκη ποτέ ουσιαστικά δεν άσκησαν την υποχρέωσή τους που πηγάζει από το άρθρο 44 να ενεργήσουν κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο αυτό.

Αν και τον τελευταίο καιρό πολλοί, εντός της Ελλάδος μιλούν και γράφουν για τη Συνθήκη της Λωζάννης, δεν ενδιαφέρθηκε κανείς για τα Πρακτικά των συνδιασκέψεων που προηγήθηκαν, και που διήρκησαν περίπου επτά μήνες, -με μια διακοπή δυόμιση μηνών-, ούτε για τη μετάφρασή τους.

Η συνδιάσκεψη στη Λωζάννη ξεκίνησε στις 20 Νοεμβρίου 1922, τρεις μήνες μετά από τα πρωτόγνωρα τραγικά γεγονότα για τον Ελληνισμό της Ανατολής. Τα σοβαρότατα λάθη όλων των κυβερνήσεων της Ελλάδος από το 1919 και με τον αδιάκοπο αδυσώπητο εθνικό διχασμό, ο ρόλος των δυνάμεων της Αντάντ που ξέχασαν τις θυσίες του Ελληνισμού, πρωτίστως της αμφίπλευρης στάσης της Μ. Βρετανίας που με μαεστρία δρούσε ώστε να βγει κερδισμένη πάντοτε από τις εξελίξεις, ανεξάρτητα του τελικού αποτελέσματος και αδιαφορώντας για τις τραγικές ανθρωπιστικές συνέπειες, της ολοκληρωτικής αλλαγής στάσης της Γαλλίας που είχε ήδη αναγνωρίσει το νέο καθεστώς της Άγκυρας, αφού είχε διαχρονικά τις μεγαλύτερες επενδύσεις στην Τουρκία, ενώ η Ιταλία εξ αρχής είχε κρατήσει εχθρική στάση προς την παρουσία της Ελλάδος στη Σμύρνη, αφού με την μυστική συμφωνία Sky-Picot της Μ. Βρετανίας με την Γαλλία και τις σύμφωνες γνώμες της Τσαρικής Ρωσίας και του Βασιλείου της Ιταλίας, είχε δοθεί η υπόσχεση στην τελευταία για τη Σμύρνη και πάνω από όλα η τεράστια υλική και στρατιωτική βοήθεια που δόθηκε από τη Μπολσεβίκικη Κυβέρνηση προς το καθεστώς της Άγκυρας, υπήρξαν οι κύριες αιτίες της Μικρασιατικής Καταστροφής για τον Ελληνισμό.

Προηγήθηκαν της έναρξης της σύγκλησης της συνδιάσκεψης στη Λωζάννη τα εξής πολιτικά γεγονότα:

- Η εκδήλωση στρατιωτικού κινήματος στην Χίο την 11 Σεπτεμβρίου 1922 από τους αξιωματικούς στρατού ξηράς Ν. Πλαστήρα, Στ. Γονατά και του Ναυτικού Δ. Φωκά από τα διασωθέντα τμήματα της Μικρασιατικής Στρατιάς που ανέτρεψαν την Βασιλική Κυβέρνηση Νικ. Τριανταφυλλάκου και εισήλθαν στην Αθήνα την 13 Σεπτεμβρίου 1922 αναγκάζοντας σε παραίτηση τον βασιλέα Κωνσταντίνο Α΄ υπέρ του γιού του Γεωργίου Β΄. Η Επαναστατική Κυβέρνηση κάλεσε τον Ελευθέριο Βενιζέλο να αναλάβει την διπλωματική εκπροσώπηση της χώρας.

- Στις 23/9/1922 ο Ελ. Βενιζέλος συναντήθηκε με τον Πρωθυπουργό της Μ. Βρετανίας Lloyd George, μεσούσης της κρίσης των Δαρδανελίων κατά την οποία η Κυβέρνηση της Άγκυρας απειλούσε με εισβολή από την Ασιατική πλευρά στη ζώνη στενών του Ελλησπόντου. Εξερχόμενος της συνάντησης ο Ελ. Βενιζέλος κάλεσε την Επαναστατική κυβέρνηση Αθηνών να αποσύρει τα Ελληνικά στρατεύματα στη Θράκη δυτικά του Έβρου, δηλαδή το μόνο έδαφος που είχε αναγνωριστεί κυριαρχικά στην Ελλάδα με την Συνθήκη των Σεβρών, να παραδοθεί αμαχητί στην Τουρκία. Μάλιστα ο Ελ. Βενιζέλος δήλωσε ότι αν δεν υπάκουε η Κυβέρνηση Αθηνών θα παραιτούταν από τον ρόλο του διπλωματικού εκπροσώπου της Ελλάδος. Για να γίνει κατανοητή η γενικότερη στάση της Μ. Βρετανίας, αναφέρουμε ότι κατά την κρίση των Δαρδανελίων (Chanak crisis) η Μ. Βρετανία ζήτησε στρατιωτική αρωγή από την Ελλάδα, παρά την ολοκληρωτική καταστροφή που είχε υποστεί. Παρόμοια στάση κράτησε και η Γαλλία αφού η παράδοση της 11^{ης} Μεραρχίας του Ελληνικού στρατού στα Μουδανιά έγινε με την βοήθεια της.

- Στις 9 Οκτωβρίου 1922 υπογράφηκε στα Μουδανιά η ανακωχή μεταξύ της Κυβέρνησης Άγκυρας και των εκπροσώπων Μ. Βρετανίας, Γαλλίας και Ιταλίας. Η Ελλάδα δεν συμμετείχε στη συνάντηση αλλά αναγκάστηκε να δεχθεί τους όρους που ανάγκαζαν σε 15 μέρες την αποχώρηση των ελληνικών δυνάμεων από την Ανατολική Θράκη και μαζί τους 250.000 γηγενών Ελλήνων για τους οποίους δεν μερίμνησε κανείς.

Κατά γενική ομολογία ο Λόρδος Curzon είχε πλήρη έλεγχο των διαπραγματεύσεων όπως ομολογεί στον Πρόλογο της Τουρκικής μετάφρασης ο Ismet Pasha. Το ζήτημα που συζητήθηκε από τα πρώτα ήταν τα σύνορα μεταξύ Ελλάδος – Τουρκίας και Βουλγαρίας που συμφωνήθηκε σχετικά εύκολα. Περιέργως, η Τουρκία περισσότερο φαίνεται να αγωνιά αν η Βουλγαρία αποκτήσει έξοδο με κάποιο τρόπο στο Αιγαίο από την Αλεξανδρούπολη. Αν και η Τουρκία ζητάει δημοψήφισμα στη Δυτική Θράκη δεν επέμενε και εξάλλου τα άλλα Βαλκανικά κράτη ήταν αρνητικά σε μια τέτοια προοπτική. Τα Ελληνοτουρκικά σύνορα καθορίζονται να είναι η κοίτη του ποταμού Έβρου. Στο θέμα των συνόρων τέθηκε το θέμα των αποστρατικοποιημένων ζωνών τόσο στα χερσαία ελληνοτουρκικά σύνορα, ιδιαίτερα τα νησιά του Αιγαίου και ειδικότερα της Ίμβρου και της Τένεδου που βρίσκονται υπό κυριαρχία της Ελλάδος.

Οι πλέον σημαντικές συζητήσεις για το ζήτημα περί «προστασίας των μειονοτήτων» στις συνεδρίες 12 Δεκεμβρίου 1922 και 9-10 Ιανουαρίου 1923 στην υποεπιτροπή «Μειονοτήτων» της Επιτροπής «Εδαφικών/Στρατιωτικών Θεμάτων».

Στην πρώτη συνεδρία ο Λόρδος Curzon προέβη σε εκτενή εισήγηση αναφέροντας για το θέμα της προστασίας των μειονοτήτων:

- Την ύπαρξη πρόσφατα συμβάσεων για την προστασία μειονοτήτων σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης και ότι τα κείμενα αυτά πρέπει να ληφθούν υπόψη. Τονίζει τον ρόλο της Κοινωνίας των Εθνών στον τομέα αυτό.
- Η πρόσφατη ιστορία των μειονοτήτων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία είναι βαθιά αιματοβαμμένη και τώρα που οι πληθυσμοί των μειονοτήτων έχουν ελαττωθεί είναι ανάγκη να προστατευτούν περισσότερο σε σχέση με τον παρελθόν που είχαν μεγάλους πληθυσμούς. Κάνει ιδιαίτερα αναφορά στους Αρμενικούς πληθυσμούς.
- Στην από κοινού διακήρυξη των κυβερνήσεων Μ. Βρετανίας, Γαλλίας και Ιταλίας την 23 Σεπτεμβρίου 1922 που επέβαλε τον εξαναγκασμό σε εκπατρισμό 250.000 Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης αφού ζητούσε την παράδοση των εδαφών ανατολικά του ποταμού Έβρου στην Κυβέρνηση της Άγκυρας. Ουσιαστικά η Συμφωνία Ανακωχής Μουδανιών της 9/10/1922 επικύρωσε την απόφαση αυτή. Αναφέρει επίσης την δήλωση της Κυβέρνησης της Άγκυρας της 4/10/1922 για την προστασία των μειονοτήτων!
- Αναρωτιέται ο ίδιος αν έχει η Τουρκία έχει αναλογιστεί τις συνέπειες την οικονομία της να απωλέσει 600-900 χιλιάδες Χριστιανούς που είναι το πλέον παραγωγικό τμήμα πληθυσμού της χώρας.
- Θεωρεί ως δεδομένο ότι θα αποχωρήσουν από την Ελλάδα 350.000 Μουσουλμάνοι εκτός της Δ. Θράκης εφόσον η Τουρκία Επομένως η Ανταλλαγή έχει συμφωνηθεί ήδη στις κατ' ιδίαν συναντήσεις. Στην διαδικασία αυτή έχει παίξει ρόλο οι απόψεις του Νάνσεν που μόλις έχει επιστρέψει από περιοδεία στην Ελλάδα και την Κωνσταντινούπολη.

- Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης είναι 350.000-400.000 αλλά ο αριθμός τους μειώνεται ραγδαία ενώ μέσα στην Μ. Ασία έχουν μείνει 50.000 Έλληνες.

- Θέτει την ανάγκη να εξασφαλιστεί μια περιοχή ως Αρμενική Εστία σε κάποια γεωγραφική περιοχή εντός της Τουρκίας που θα έχει κατά πλειοψηφία αρμενικό πληθυσμό χωρίς όμως να έχει κυριαρχία.

Στην ίδια συνεδρία λαμβάνουν τον λόγο οι : εκ μέρους της Γαλλίας ο κ. Borrege και της Ιταλίας ο Μαρκήσιος Garroni. Οι δύο αυτοί προσπαθούν να στρογγυλέψουν την συμπεριφορά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά των Χριστιανών αλλά τονίζουν και την σημασία των Χριστιανών για την οικονομία της Τουρκίας, αφού η ολοκληρωτική τους εξαφάνιση θα θέσει σε κίνδυνο την εξόφληση του αναλογούντα στην νέα Τουρκία Οθωμανικού χρέους.

Στην ίδια συνεδρία ο εκπρόσωπος της Τουρκίας İsmet Paşa διαβάζει μακροσκελές κείμενο για το παρελθόν του «Ζητήματος των Μειονοτήτων» στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το κείμενο που ξεκάθαρα έχει συνταχθεί είτε από Γάλλους επιστήμονες ή από Γαλλομαθείς Τούρκους αντανακλά πλήρως την μέχρι σήμερα επικρατούσα ιστοριογραφική ιδεολογία στην Τουρκία. Στο συμπέρασμα ο εκπρόσωπος της Τουρκίας καταλήγει ως εξής για τις δύο ρίζες του μειονοτικού ζητήματος:

(α) την αχαριστία των χριστιανών ενάντια στο επικυρίαρχο έθνος των Μουσουλμάνων και ότι η Τσαρική Ρωσία υποκινούσε τους Χριστιανούς να επαναστατήσουν. Αρχικά η Ρωσία υποκίνησε τους Έλληνες, Σλάβους και τελευταίους τους πριν πιστούς Αρμενίους. Εξαίρεση αποτελούν οι Εβραίοι που υπήρξαν πάντοτε υπήκοοι της Τουρκίας μέχρι και σήμερα.

(β) η επιθυμία των μειονοτήτων να αποκτήσουν ανεξαρτησία.

Καταλήγοντας ο İsmet Paşa για να λυθεί το ζήτημα η μόνη λύση είναι να μην υπάρχουν μειονότητες και για αυτό την λόγο θα πρέπει να γίνει η Ανταλλαγή των Πληθυσμών.

Επομένως είναι αυτονόητο ότι η πολιτική που επρόκειτο να ασκήσει η νέα Τουρκία στις μειονότητες που πληθυσμιακά ήταν η σκιά του παρελθόντος θα ήταν ίδια, δηλαδή η λύση ήταν να μην υπάρχουν μειονότητες και όπως έγινε με το ένα ή άλλο τρόπο να εκδιωχθούν.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στην συνεδρίαση ανέφερε ότι είναι σαν αρχή αντίθετος στην «Ανταλλαγή Πληθυσμών» αλλά η κατάσταση των πραγμάτων επιβάλλει να γίνει αυτό. Επίσης ζήτησε να παραμείνουν οι 300.000 Έλληνες στις εστίες τους στον Νομό της Κωνσταντινούπολης. Ωστόσο επανάλαβε το αίτημα οι πρόσφυγες που βρίσκονται στην Ελληνική επικράτεια να έχουν το δικαίωμα επιστροφής. Τέλος τονίζει την δίκαιη στάση της Ελλάδος προς του Μουσουλμάνους στην επικράτεια της.

Είναι ανάγκη να τονιστεί για λόγους ιστορικής δικαιοσύνης ότι ουδεμία πράξη, έστω και η παραμικρή, αντιποίνων δεν υπήρξε εντός της Ελλάδος κατά των Μουσουλμάνων τις μέρες που ο Ελληνισμός της Ανατολής καθόδευε προς τον Άδη σε βάραθρα. Η αλήθεια αυτή αναγνωρίστηκε από τον Μέγα Ανθρωπιστή Henry Morgenthau (Πρέσβη των Η.Π.Α. στην Κωνσταντινούπολη 1914-17 και πρόεδρος της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ) 1923-29) με τα εξής λόγια: «Το γεγονός ότι η καταστραμμένη Ελλάδα περιέθαλπε όχι μόνο το 1.2 εκατομμύρια ομοεθνείς πρόσφυγες αλλά παρείχε την ίδια αρωγή προς τους 100.000 Αρμενίους και ταυτόχρονα δεν υπήρξε το παραμικρό αντίποινο προς τους

Μουσουλμάνους της Ελλάδος, μας υποχρεώνει να πούμε ότι πρόκειται για μια νέα Νίκη του Μαραθώνα».

Στις 9 και 10 Ιανουαρίου επανήλθε το θέμα των μειονοτήτων μαζί με τα θέματα ανταλλαγής των αιχμαλώτων. Η συνεδρίαση αυτή υπήρξε καθοριστική για τον Ελληνισμό της Κωνσταντινούπολης. Διαβάζοντας κανείς προσεκτικά τα Πρακτικά βλέπει:

(α) Εξαιρούνται της Ανταλλαγής όλοι οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης που ήταν κάτοικοι το Νομού της Κωνσταντινούπολης πριν από την 30/10/1918 είτε ήταν υπήκοοι της Τουρκίας (πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας) ή του Ελληνικού Βασιλείου.

(β) Τα όρια εξαίρεσης της Ανταλλαγής των πληθυσμών ήταν ο Νομός της Κωνσταντινούπολης κατά τον ορισμό του νόμου 1912, δηλαδή ανατολικά από την Αρετσού και δυτικά μέχρι τις Μέτραις. Αν και το Γαλλικό κείμενο υπερείχε κάθε άλλης γλώσσας που είχε μεταφραστεί το κείμενο η Τουρκία ερμήνευσε την λέξη «Νομός» ως «Μητροπολιτική Δημαρχία».

Δυστυχώς καμμιά από τις συμβαλλόμενες χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδος, δεν κατήγγειλε στο Διεθνές Δικαστήριο Χάγης τις παραπάνω παραβιάσεις το 1924, 1932 και κυρίως το 1964 με τις Απελάσεις των Ελλήνων υπηκόων Κωνσταντινουπολιτών.

Ένα από τα κρισιμότερα θέματα που προέκυψαν στην αρχή της Συνδιάσκεψης της Λωζάννης ήταν η επιμονή της Τουρκίας για την απομάκρυνση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Κωνσταντινούπολη. Με ένα κυκλώνα συζητήσεων που πρέπει να μελετηθούν προσεκτικά στις

10 Ιανουαρίου 1923 ο İsmet Paşa δήλωσε ότι θα δεχόταν η Τουρκία την παραμονή του Πατριαρχείου την Κωνσταντινούπολη υπό τον όρο ότι θα έχανε όλα τα δικαιώματα του στην κοσμική σφαίρα και θα περιοριζόταν στην θρησκευτική του αποστολή. Οι λεπτομέρειες της ανάγνωσης των Πρακτικών για το θέμα αυτό έχουν μεγάλη σημασία.

Οι διαπραγματεύσεις στην Λωζάννη διακόπηκαν αρχές Φεβρουάριου 1923 λόγω τις διαφωνίας στο θέμα των Διομολογήσεων που μαζί με το θέμα της Αρμενικής Εστίας ήταν τα ανυποχώρητα δύο σημεία της Τουρκίας που η αντιπροσωπεία της είχε εντολή να αποχώρηση από την Συνδιάσκεψη.

Κατόπιν διπλωματικών επικοινωνιών στις οποίες πρωτοστάτησε η Γαλλία, η συγκρότηση και ετοιμότητα της Στρατιάς του Έβρου, που είχε την δυνατότητα ανακατάληψης της Ανατολικής Θράκης των στρατιωτικών επιχειρήσεων της Βρετανίας στο βόρειο Ιράκ και των προαναφερθεισών αλλαγών στην Άγκυρα, στη μορφή εξουσίας του νέου κράτους της Τουρκίας ξανά συνήλθαν οι αντιπρόσωποι στη Λωζάννη την 23η Απριλίου 1923. Τα κύρια πέντε ζητήματα που συζητήθηκαν και υπήρξαν συμβιβασμοί με αποτέλεσμα να υπογραφεί η Συνθήκη την 24η Ιουλίου 1923, ήταν:

α) Η απαίτηση της Τουρκίας η Ελλάδα να πληρώσει πολεμικές αποζημιώσεις. Μετά από

έντονες συζητήσεις η Τουρκία δέχθηκε η Ελλάδα να παραχωρήσει την κυριαρχία του τριγώνου

Καράγας που βρίσκεται δυτικά του ποταμού Έβρου, πολύ κοντά στην Αδριανούπολη

β) Το ζήτημα του Οθωμανικού χρέους που λύθηκε με σημαντικές υποχωρήσεις των δυτικών

κρατών

γ) Το ζήτημα των Διομολογήσεων που ουσιαστικά λύθηκε όπως το ζητούσε η Τουρκία αφού

εξασφαλίστηκε η οικονομική διείσδυση των δυτικών κρατών

δ) Ο τρόπος της εκκένωσης από τις δυνάμεις της Αντάντ και παράδοσης της Κωνσταντινούπολης στην Κυβέρνηση της Άγκυρας

ε) Το ζήτημα της Μοσούλης που με κοινή συμφωνία παραπέμφθηκε στη διαιτησία της

Κοινωνίας των Εθνών

Ως Οικουμενική Ομοσπονδία Κωνσταντινουπολιτών (Οι.Ομ.Κω.) πιστεύουμε ότι χάρη στην προσφορά των εθελοντών μας εμπλουτίζεται η ελληνική βιβλιογραφία με ένα σημαντικό ιστορικό κείμενο που ακόμα έχει μεγάλη και επίκαιρη σημασία στις διακρατικές σχέσεις της Ελλάδος και της Τουρκίας και όχι μόνο.

**Η Εθελοντική Εργασία της Μετάφρασης των Πρακτικών των
Διαπραγματεύσεων της Λωζάνης**

Άννα Φραντζή

Η συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης, την οποία συνάπτουν τον Ιούλιο του 1923 οι νικητές του Α΄ ΠΠ και η Τουρκία, αντικατέστησε την αντίστοιχη Συνθήκη των Σεβρών του 1920. Αφορούσε το πολύ σοβαρό ζήτημα εδραίωσης της νέας διεθνούς τάξεως πραγμάτων, που προέκυψε από το τέλος των αυτοκρατοριών και τη δημιουργία του σύγχρονου κόσμου, των εθνικών κρατών, περιλαμβανομένης και της Τουρκίας. Στη Λωζάννη μεταξύ άλλων συμφωνήθηκε ο τερματισμός της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης, ρυθμίστηκε συνολικά η διαδοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τα σύνορα του σύγχρονου Τουρκικού κράτους.

Αυτή η σπουδαία πολιτική διευθέτηση διεθνούς δικαιοπραξίας, έχει ευρύτατη εμβέλεια, και αντοχή στο χρόνο και αποτελεί θεμέλιο των διεθνών σχέσεων και της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Ας μην ξεχνούμε πως την εποχή της Συνθήκης, η Ελλάδα έχανε την Ανατολική Θράκη, τη Ίμβρο και την Τένεδο, την Βόρεια Ήπειρο και την Κύπρο κάτω από Βρετανική Κυριαρχία. Η εθνική επικράτεια υπέγραφε τον οριστικό σημερινό της χαρακτήρα, εκτός από τη Δωδεκάνησο που προστέθηκε το 1947.

Εκτός των εδαφικών και γεωπολιτικών όρων, ένα δεύτερο ζήτημα ειδικού ενδιαφέροντος ενσωματώθηκε στις πρόνοιες της Συνθήκης. Πρόκειται για διατάξεις που αφορούν τους εξαιρεθέντες της υποχρεωτικής ανταλλαγής πληθυσμών της 30^{ης} Ιανουαρίου 1923 της Σύμβασης Ελλάδας - Τουρκίας. Τους παραμένοντες δηλαδή, Έλληνες κατοίκους της Κωνσταντινούπολης και των νήσων Ιμβρου και Τένεδου

και τους μουσουλμάνους κάτοικους της ελληνικής (δυτικής) Θράκης. Οι πρόνοιες της Συνθήκης Ειρήνης όπως γνωρίζουμε, δεν εφαρμόστηκαν πάντα στην πράξη, με πρόσχημα πάντα γεγονότα ή εξελίξεις που δεν σχετίζονται με την ελληνορθόδοξη μειονότητα (με αφορμή ο Κυπριακό από το 1955 και εντεύθεν, τα Σεπτεμβριανά, οι απελάσεις του 1964, οι εκτεταμένες απαλλοτριώσεις ακίνητης περιουσίας κατά τις δεκαετίες 1960-1970). Άλλωστε δεν είχε προβλεφθεί μηχανισμός παρακολούθησής τους.

Τα Πρακτικά της Συνθήκης της Λωζάννης που περιλαμβάνουν συμφωνίες, διαφωνίες και συμβιβασμούς, δίνουν την δυνατότητα στον αναγνώστη και τον ερευνητή να παρακολουθήσει τη μετάβαση που έθεσε την τροχιά των πραγμάτων από τότε και σήμερα, στη σύγχρονη ελεύθερη Ελλάδα. Δεν υστερούν σε ιστορικότητα, πληροφορίες και σπουδαίους πολιτικούς πρωταγωνιστές.

Αν και το ιστορικό περίγραμμα θεωρείται πλέον στοιχείο δεδομένο, η ανάγνωση των Πρακτικών μάς δίνει την ευκαιρία να αντιληφθούμε και να αξιολογήσουμε με σύγχρονη ματιά, την τότε και την σημερινή πραγματικότητα: Το ευρύτερο πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων, μέσα από τις συγκεκριμένες εκδηλώσεις της επίσημης διεθνούς πρακτικής, και την εξέταση των πολλαπλών εκδοχών και αλληπάλληλων προσκομμάτων, τα οποία δοκίμασαν να ρυθμίσουν οι συμβατικές πράξεις της Συνθήκης. Ωστόσο, επειδή τείνουμε να αγνοούμε τις άλλες πλευρές, μπορούμε να στρέψουμε το βλέμμα εξεταστικά, στο περιεχόμενο και στη λογική της τουρκικής αντίληψης και των Συμμάχων, για τα ζητήματα που ανακύπτουν από τα Πρακτικά της Συνθήκης. Κατά τη μακρά τη διάρκεια των εργασιών της Συνδιάσκεψης που διήρκησαν από τον Νοέμβριο του 1922 έως τον Ιούλιο του 1923 πραγματοποιήθηκε

αλλαγή ηγεσίας στην Βρετανία η οποία είχε αντίκτυπο και στο ρόλο των Αμερικανών στην περιοχή και τη συμμετοχή τους στη συνδιάσκεψη, παρ' όλο που δεν ανήκαν στις εμπόλεμες δυνάμεις.

Ο τρόπος που δρα και ενεργεί ο Βενιζέλος ως εθνικός διαπραγματευτής, κάτω από πολύ δυσχερείς συνθήκες και ουσιαστικά απομονωμένος από τους Συμμάχους, που δεν βρίσκονταν σε καλές σχέσεις μεταξύ τους. Ιδιαίτερα οι σχέσεις της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου (λόγω της κατάληψης της περιοχής Ρουρ από τη Γαλλία και το Βέλγιο), ήταν ψυχραμένες. Οι Τούρκοι κυριαρχούσαν, ανάμεσα σε εχθρικούς ή αδιάφορους για την Ελλάδα Συμμάχους. Ο Τούρκος επικεφαλής προέβαλε σοβαρές αξιώσεις, για τις οποίες οι Σύμμαχοι ήταν έτοιμοι να κάνουν υποχωρήσεις. Μια πολιτική ίσων αποστάσεων, από τις μεγάλες δυνάμεις, γνώριμη σε εμάς. Ωστόσο επετεύχθη η μεταστροφή των Τούρκων.

Η μετάφραση των Πρακτικών της Συνθήκης στα Ελληνικά από την Αγγλική μετάφραση του Γαλλικού πρωτότυπου (για την πηγή θα μιλήσει ο κ. Ουζούνογλου), αποτελεί έργο εξαιρετικά δυσχερές, καθώς πάσα πληροφορία τίθεται σε αλληπάλληλες διασταυρώσεις. Η επιδίωξη κατανόησης της πολιτικής, πολεμικής ορολογίας, οι ονομασίες των τοπωνυμίων, των λατινικών όρων κ.ά. πραγματοποιούνται και με την αναγκαία εισαγωγή σημειώσεων και αποσαφηνίσεων από τους επιμελητές. Αξίζει δε να ενημερώσουμε σε αυτό το σημείο, ότι στα Τουρκικά έχει ήδη μεταφραστεί.

Η δε επιδίωξη του εγχειρήματος είναι διπλή:

-Να προσφέρει μια ολοκληρωμένη εικόνα για τα ιστορικά *δεδομένα*, όπως διαμορφώθηκαν εν σχέσει προς τη διεθνή τάξη που ανέκυψε από

τη Συνθήκη, αλλά και τα ζητήματα τα οποία συνδέουν την Ελλάδα και την Τουρκία στα διεθνή πλαίσια

- Να δώσει τη δυνατότητα παρακολούθησης του αθέατου. Η καταγραφή όσων προηγουμένως ειπώθηκαν, δεν έχουν λιγότερη σημασία. Το κλίμα και οι ιδεολογίες της εποχής, τα κίνητρα της επεκτατικής πολιτικής των κρατών, αλλά και των ισχυρών προσωπικοτήτων των συμμετεχόντων.

Τα Πρακτικά της Συνθήκης της Λωζάννης, προϊόν πολέμου, 100 χρόνια μετά, δεν είχαν ως τώρα μεταφραστεί στα Ελληνικά. Αυτό δεν θα έπρεπε να μας κάνει εντύπωση! Άλλωστε 100 χρόνια αργότερα, εν καιρώ ειρήνης, η πολιτική σκέψη προσλαμβάνει τη συνθήκη ως μοναδικό κατευθυντήριο εργαλείο για τα κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας μας και για τις διμερείς σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας.

Εκ μέρους των εθελοντών μεταφραστών και επιμελητών ευχαριστώ θερμά τον πρόεδρο της ΟΙ.ΟΜ.ΚΩ κύριο Ουζούνογλου, για αυτήν την ευκαιρία.

2^η Συνεδρία

Ενέργειες για την θεσμοθέτηση δεσμευτικών για τα κράτη κανόνων της θεραπείας των παραβιάσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου του παρελθόντος

Ομοτ. Καθ. Στέλιος Περράκης

Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεσμών Παντείου Πανεπιστημίου

I.

«Τα σημαντικά δεν είναι πάντα ορατά με τα μάτια μας, αλλά με την καρδιά.» (Saint Exupéry). Και εσείς εδώ, «έχετε καρδιά», καθώς και έναν, αιώνιο έφηβο, Πρόεδρο, ο οποίος κινητοποιεί διαχρονικά και οικουμενικά τους Κωνσταντινουπολίτες στην δίκαιη διεκδίκηση δικαιωμάτων τους.

Θα μου επιτρέψετε καταρχάς να παραλλάξω τον τίτλο της εισήγησης, ο οποίος παρουσιάζεται πολύ φιλόδοξος στο πρόγραμμα. Ας πούμε καλύτερα για την δημιουργία/διαμόρφωση θεσμικών/νομικών δυνατοτήτων, που μπορεί να «ζητηθούν» από ένα κράτος, προκειμένου αυτό να ενεργήσει κατά τρόπο που να συγκλίνει προς το περιεχόμενο του δικαίου, δηλαδή επιχειρώντας να περιγράψω τη νομική κατάσταση και τη διεθνή πρακτική στο σχετικό πεδίο.

Εισαγωγικά, όμως, θα ήθελα να σημειώσω κάτι το οποίο κατά την άποψή μου είναι κρίσιμο/καθοριστικό, σε μια διεκδίκηση/προβολή αξίωσης. Το διατύπωσε, πριν από πολλά χρόνια, ο Γάλλος Καθηγητής-Σχολάρχης Διεθνούς Δικαίου George Scelle, το 1933, στην περίφημη Ακαδημία Διεθνούς Δικαίου της Χάγης, όπου συγκεντρώνεται η ελίτ της ακαδημαϊκής διεθνολογικής κοινότητας. Ολοκληρώνοντας το Cours

Général, που είχε παρουσιάσει στην χρονική συγκυρία της ανόδου του Χίτλερ στην εξουσία, σημείωνε: «οι ορίζοντες του Διεθνούς Δικαίου έχουν σκοτεινιάσει. Αλλά για το νομικό διεθνολόγο η υποχρέωση [δυστυχώς ή ευτυχώς] παραμένει ίδια: «Δεν είναι ανάγκη να ελπίζεις, για να ενεργείς· δεν είναι ανάγκη να πετυχαίνεις, για να επιμένεις και να συνεχίζεις.»

Κυρίες και κύριοι, εδώ βρισκόμαστε. Δεν είναι ανάγκη να ελπίζεις, για να ενεργείς, ούτε να πετυχαίνεις τους στόχους που επιδιώκεις, για να συνεχίζεις να διεκδικείς. Και ας δούμε, ειδικότερα, την κατάσταση πώς εμφανίζεται σήμερα, αφού προηγουμένως σημειώσω και από την πλευρά μου, το πολύ σημαντικό έργο το οποίο αναλήφθηκε και διεκπεραιώθηκε επιτυχώς σχετικά με την μετάφραση των «Πρακτικών» της Διάσκεψης της Λωζάννης του 1923. Πρόκειται για σημαντική εργασία και όχι μόνο για ένα νομικό διεθνολόγο, αφού τα «Πρακτικά» αποτελούν βασικό εργαλείο νομικής τεκμηρίωσης, ερμηνείας, αλλά και ανάλυσης ιστορικών γεγονότων, καθώς και κανονιστικών ρυθμίσεων.

Προσωπικά, ανήκω στους ενδιαφερόμενους για την Ιστορία και τα travaux préparatoires Διασκέψεων και προστρέχω σε αυτά. Αλλά θα πρέπει να ειπωθεί ότι γενικότερα, δυστυχώς, η συζήτηση στη χώρα μας δεν «εκμεταλλεύεται» στοιχεία από την διαπραγμάτευση της εποχής, μέσω των επίσημων «Πρακτικών», κάτι που ενισχύει την σημασία του εγχειρήματος της μεταφραστικής ομάδας της Οικουμενικής Ομοσπονδίας Κωνσταντινουπολιτών, όχι μόνο για θέματα των δικαιωμάτων της μειονότητας, για την Κωνσταντινούπολη, για την Ίμβρο και την Τένεδο, αλλά και για όλα αυτά τα ζητήματα, τα οποία έχουν μεγάλη σημασία, τουλάχιστον ανάλογη -αν μη τι άλλο- με εκείνα τα

οποία βρίσκονται συνήθως στην επικαιρότητα (π.χ. ζητήματα «αποστρατικοποίησης» ή κυριαρχίας κ.λπ.).

Για όλα αυτά τα ζητήματα και για το ιστορικό των συζητήσεων «περί δικαιωμάτων», η αναζήτηση πρέπει να οδηγεί στα «Πρακτικά», που λίγοι διαβάζουν, έστω και αν απαντήσεις για τα παραπάνω ερωτήματα μπορεί να δοθούν μέσω αυτής της προσέγγισης (βλ. π.χ. το όριο των τριών μιλίων που τίθεται δυτικά των ακτών της Μικράς Ασίας, προκειμένου να καθορισθεί στην επικράτεια ποιου κράτους ανήκουν τα νησιά που βρίσκονται εκτός αυτής της έκτασης). Τελικά, τι ακριβώς προνοεί/εννοεί η Συνθήκη για τα τρία ή έξι μίλια (πρόκειται για μίλια ή ναυτικά μίλια);

Συνοψίζοντας, θεωρώ ότι η μεταφραστική δουλειά που έγινε είναι μια πραγματική συνεισφορά ευρύτερα και όχι μόνο για τον ακαδημαϊκό χώρο, του οποίου η ευθύνη είναι μεγάλη, για την όποια μη αξιοποίηση των Πρακτικών της Διάσκεψης της Λωζάννης γενικότερα.

II.

Σχετικά με το βασικό θέμα που απασχολεί απόψε αυτήν την εκδήλωση Μνήμης, πρέπει αρχικά να σημειώσω ότι στη διαδρομή των 100 τόσων χρόνων από τη «Λωζάννη», πολλές εξελίξεις σηματοδοτούν την πορεία και πώς οδηγηθήκαμε, το 1955, στα γεγονότα του πογκρόμ της 6ης-7ης Σεπτεμβρίου, που τραυμάτισαν καθοριστικά την ελληνική μειονότητα, ενώ ακολούθησαν το 1964 οι ομαδικές απελάσεις των Ρωμιών της Πόλης, με κατάληξη την δημιουργία μιας αδιανόητης/ακατανόητης κατάστασης -μια ιδιότυπη εθνοκάθαρση- μέσα σε ένα κλίμα «παθητικής» στάσης της Αθήνας. Από τη μία πλευρά, έχουμε μία πολύ σοβαρή προσβολή δικαιωμάτων, κατοχυρωμένων από τη Συνθήκη της Λωζάννης, διευρυμένων με την πάροδο του χρόνου. Γιατί μετά τον Β΄ Παγκόσμιο

Πόλεμο, με την ανάδυση του Διεθνούς Δικαίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου συνολικά, το δικαιικό αυτό πλέγμα Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, βασιζόταν ιδιαίτερα στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το δικαστικό της σύστημα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Στρασβούργου, αλλά και τα Σύμφωνα των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (1966) και τις λοιπές συναφείς ρυθμίσεις, που ορίζουν μια διεύρυνση των δικαιωμάτων, που έχει ο κάθε πολίτης και, βέβαια, κάθε μέλος της μειονότητας (Κωνσταντινουπολίτες, Ίμβριοι, Τενέδιοι κ.λπ.).

Και στο σημείο αυτό, επιτρέψτε μου μια βιωματική παρένθεση, αφού τα χρόνια των μεταπτυχιακών σπουδών μου στο Στρασβούργο, στη Γαλλία, γνώρισα στο αλσατικό χωριό Bischwiller, μια μεγάλη κοινότητα Τενέδιων προσφύγων. Έτσι, ασυναίσθητα, αλλά συναισθηματικά, συνέδεσα την σπουδή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των δυνατοτήτων στην πράξη του Οργανισμού του Στρασβούργου στην ανάπτυξη ενός πλαισίου προστασίας των Δικαιωμάτων προσώπων στην Ευρώπη, χωρίς διάκριση. Παρακολούθησα εκ του σύνεγγυς, τι μπορεί πρακτικά να κάνει η διεθνής κοινότητα, όταν υπάρχει σχετική βούληση σε θεσμικό, πολιτικό, νομικό επίπεδο, καθώς και τι δυνατότητες υπάρχουν, τελικά, έναντι υποχρεώσεων των κρατών-μελών του Οργανισμού τις οποίες οφείλουν να εκπληρώνουν. Ταυτόχρονα, την συνειδητοποίησα σε ανθρώπινο επίπεδο μέσα από τις ιστορίες του καθενός από αυτούς τους ξεριζωμένους ανθρώπους, τα ζητήματα της προσβολής των δικαιωμάτων, της διεκδίκησης του σεβασμού τους και της αποκατάστασης της ιστορικής αδικίας/ζημίας που υπέστησαν.

Η απορία, όμως, η οποία συν τω χρόνω μεγάλωνε, ήταν ότι, αφού υπάρχει ένα πλέγμα δικαίου το οποίο προστατεύει ατομικά δικαιώματα

και ενόψει σειράς ρυθμίσεων για την προστασία των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες, σε εθνικό ή/και διεθνές επίπεδο, γιατί δεν κινήθηκαν οι εν λόγω διαδικασίες; Γιατί ποτέ η Ελλάδα δεν κίνησε καμιά νομική διαδικασία, αφού είχε/έχει τη δυνατότητα ακόμα και ερμηνευτικά να θέσει ένα ερώτημα, προκειμένου να αμβλυνθούν ή αρθούν πολιτικές παρεξηγήσεις, λόγω αμφιλεγόμενων κινήσεων; Την σχετική δυνατότητα την προσδίδει στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ήδη από τον προκάτοχό του, το Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης, η Συνθήκη της Λωζάννης (άρθρο 44). Αντιθέτως, είναι αξιοσημείωτο ότι η Ελλάδα βρέθηκε στο Μεσοπόλεμο ενώπιον του Διαρκούς Δικαστηρίου Διεθνούς Δικαιοσύνης σε πολλές υποθέσεις σχετικά με την ερμηνεία συμβατικών διατάξεων, που σχετίζονται με μειονότητες, ενώ και η ίδια προχώρησε σε μια ιστορική κίνηση για τα μειονοτικά σχολεία της Αλβανίας.

Γιατί άραγε η Ελλάδα, το 1935, «τολμά» και θέτει στην Κοινωνία των Εθνών/Συμβούλιο και, στη συνέχεια, στο Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης το ζήτημα της απαγόρευσης της ελληνικής γλώσσας στα μειονοτικά σχολεία στην Αλβανία, που, μάλιστα, οδήγησε στην έκδοση μιας πολυσήμαντης Γνωμοδότησης του Δικαστηρίου της Χάγης; Η εν λόγω Γνωμοδότηση όχι μόνο έδινε εξαιρετικά ενδιαφέροντα στοιχεία από νομικής πλευράς περί εθνικής μειονότητας, γεγονός που συνέβαλε στην εννοιολογική ανίχνευση στοιχείων ορισμού τι είναι εθνική/εθνοτική μειονότητα, στην αναζήτηση ενός κοινού/κοινά διεθνώς αποδεκτού ορισμού, αλλά ταυτόχρονα σημείωσε την υποχρέωση της Αλβανίας να συμμορφωθεί προς τις διεθνείς υποχρεώσεις της, του σεβασμού των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, όπως είχε αποδεχθεί ρητά κατά την προσχώρησή της στην Κοινωνία των Εθνών. Τι είναι, λοιπόν, αυτό που

κάνει διστακτική την Ελλάδα, προκειμένου να προβάλει τα δραματικά γεγονότα του χθες, που σταδιακά συνέβαλαν με μια επιτάχυνση τα χρόνια που ακολούθησαν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο να ενεργήσει ανάλογα; Και, μάλιστα, ενώ αναδύεται διεθνώς, όπως ανέφερα, το Διεθνές Δίκαιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Μάλιστα, είναι ενδιαφέρον ότι την ίδια περίπου περίοδο, που τελείται το πογκρόμ του Σεπτεμβρίου '55 -ύστερα από την «βομβιστική» ενέργεια στην Θεσσαλονίκη- και ενώ η ουσιαστική αιτία εντοπιζόταν στην Κύπρο - διαχρονικό άλλοθι της Τουρκίας για αφετηρία αρνητικών εξελίξεων στο εσωτερικό επίπεδο στην κοινή γνώμη- η Ελλάδα προσφεύγει στο Στρασβούργο ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά του Ηνωμένου Βασιλείου το 1956/7. Έγινε, έτσι, η πρώτη χώρα που εγκαλεί άλλο κράτος μέρος της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μέσω των δύο διακρατικών προσφυγών, για την βάνανυση παραβατική συμπεριφορά των Άγγλων στην Κύπρο με την διάπραξη σωρείας παραβιάσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων των Κυπρίων.

Ακολουθούν τα γεγονότα του 1955, τα οποία έχουν πλέον χαρακτήρα συστηματικής εξόντωσης της ελληνικής μειονότητας, ιδιαίτερα, μάλιστα, όταν ακολουθούν οι ομαδικές απελάσεις του 1964. Είναι απορίας άξιο γιατί η Ελλάδα δεν εγείρει ζητήματα και δεν κινείται σε Διεθνείς Οργανισμούς, κάτι πραγματικά δύσκολο να γίνει κατανοητό. Την ίδια περίοδο, τίθενται ζητήματα σχετικά με την μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, δηλαδή αρχίζει η Τουρκία να υποστηρίζει το «droit de regard» που προκύπτει μέσα από την Συνθήκη της Λωζάννης για τα δρώμενα στη Θράκη -όπως και αντίστοιχα προέκυπτε για την ελληνική μειονότητα στην Τουρκία.

Μία αντίληψη και στάση, που κράτησε μέχρι σήμερα. με χαρακτηριστικά στοιχεία, επισκέψεις Τούρκων επισήμων στην περιοχή, καθώς και έγερση ζητημάτων προς την ελληνική πλευρά, όπως π.χ. η εκλογή του μουφτή, η ίδρυση και λειτουργία σωματείων και, γενικά, ζητήματα δήθεν διακρίσεων σε βάρος των μουσουλμάνων Ελλήνων πολιτών, προωθώντας σταθερά την αντίληψη περί «τουρκικής» μειονότητας, παραγνωρίζοντας την εθνοτική ταυτότητα Πομάκων και Ρομά, αλλά και τον θρησκευτικό χαρακτήρα της Συνθήκης της Λωζάννης. Η κίνηση αυτή ενισχύθηκε από τις ατομικές προσφυγές που ασκήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά της Ελλάδας από άτομα της μειονότητας στη Θράκη.

A contrario, διαχρονικά, τα ζητήματα της μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, στην Ίμβρο και στην Τένεδο, δεν τέθηκαν ουσιαστικά ποτέ, ούτε προβλήθηκαν στο πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων ζητήματα σεβασμού των δικαιωμάτων των Ρωμιών ως αξίωση, καθώς και λήψης μέτρων αποκατάστασης/επανόρθωσης των «αδικιών του παρελθόντος». Ζητήματα όπως η οικουμενικότητα του Πατριαρχείου, η Χάλκη, η Αγία Σοφιά αναφέρονταν, θα έλεγε κανείς, σε ένα επίπεδο απλής ρητορικής. Επομένως, υπάρχει και εδώ ένα πολιτικό ζήτημα, στο οποίο προσωπικά δεν μπορώ να δώσω απάντηση ούτε εξήγηση. Αυτό, φυσικά, δε σημαίνει ότι στο διάβα του χρόνου δεν τέθηκαν από την Αθήνα -αποσπασματικά ή μεμονωμένα- ζητήματα αναφορικά με δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας. Τέτοια περίπτωση παλαιότερα αποτελεί η επίσημη και τυπική έγερση του ζητήματος του μυστικού διατάγματος του 1964, το οποίο περιόριζε την άσκηση αστικών δικαιωμάτων για την ακίνητη περιουσία, που ουσιαστικά επιβαλλόταν ένα καθεστώς «δικαστικής δέσμευσης». Η σχετική κίνηση-καταγγελία, με

ενεργοποίηση διαδικασιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, και με αξιοποίηση του γεγονότος της τριγωνικής σχέσης Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ελλάδας ως μέλους, με Έλληνες υπηκόους ή Τούρκους υπηκόους ελληνικής καταγωγής και την Τουρκία, με καθεστώς Συμφωνίας Σύνδεσης. Η Τουρκία, λόγω ακριβώς της σχέσης με τις Βρυξέλλες, ήταν/είναι υποχρεωμένη να σέβεται τα δικαιώματα του ανθρώπου και το ευρωπαϊκό «κεκτημένο». Το σημειώνω αυτό ενδεικτικά, γιατί πρόσφατα εξετάσθηκε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η τελευταία έκθεση προόδου για την Τουρκία και γινόταν σαφής αναφορά στην ελληνική μειονότητα. Αποτέλεσμα, βέβαια, κινήσεων από Έλληνες βουλευτές και τις πολιτικές ομάδες τους. Το Κοινοβούλιο, στην έκθεση αυτή, υποστήριζε την υποχρέωση της Τουρκίας να αλλάξει την παραβατική συμπεριφορά της.

Μια ματιά, όμως, στο Συμβούλιο της Ευρώπης, δεν διακρίνει τα ίδια πράγματα. Η τελευταία έκθεση (Report), που έχει συζητηθεί στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Οργανισμού, με εισηγητή τον Κύπριο βουλευτή Πουργουρίδη, ανατρέχει στο παρελθόν, ενώ υπήρξαν και δύο σχετικές ερωτήσεις, κάτι που καταδεικνύει την ανάγκη κινητοποίησης και εκεί, και απαιτεί συγκεκριμένες ενέργειες στο ίδιο κοινοβουλευτικό όργανο. Στο Στρασβούργο, πάντως, ακολουθήθηκε η άλλη οδός. Αφού το κράτος αδρανεί, για οποιοδήποτε λόγο, κινήθηκαν οι ιδιώτες-θύματα παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου, μεταξύ των οποίων και το ίδιο το Πατριαρχείο, που εγκάλεσαν την Τουρκική Δημοκρατία για διάφορες παραβιάσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Όλες αυτές οι πολλές και σημαντικές υποθέσεις μετέβαλαν τα δεδομένα, χωρίς πολλές, όμως, συνέπειες στη συνέχεια, αφού δεν φτάνει να καταδικασθεί η Τουρκία για την όποια παραβίαση

δικαιωμάτων, αλλά πρέπει να δούμε στην κάθε περίπτωση τα μέτρα που λαμβάνονται για την αποκατάσταση του θιγέντος ατόμου-δικαιώματος. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των μειονοτικών εναγόντων ιδρυμάτων/κοινοτήτων, σε σχέση με την συνεχώς μεταβαλλόμενη κανονιστική νομοθεσία τους, η οποία διαμορφώνει περιοριστικό πλαίσιο λειτουργίας και αυστηρό έλεγχό τους, που να καθιστά, συν τω χρόνω, τα βακούφια να γνωρίζουν λειτουργικά αδιέξοδα (π.χ. στη διαδικασία εκλογής διοικητικού συμβουλίου). Αν τεθεί μια φορά αμφισβήτηση της ρύθμισης και διαπιστωθεί από το Δικαστήριο του Στρασβούργου η παραβατική συμπεριφορά της Τουρκικής Δημοκρατίας, η εγκαλούμενη Κυβέρνηση θα πρέπει να λάβει γενικά μέτρα συμμόρφωσης, τα οποία υιοθετούνται κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου. Επομένως, υπάρχουν νομικές δυνατότητες που μπορεί να αξιοποιηθούν είτε από την Ελληνική Κυβέρνηση, είτε από τα θύματα των παραβιάσεων ενώπιον θεσμικών οργάνων, όπως το Δικαστήριο του Στρασβούργου, χωρίς να παραγνωρίζονται επίσης οι δυνατότητες πολιτικής παρέμβασης πάλι ενώπιον οργάνων Διεθνών Οργανισμών (π.χ. στο Συμβούλιο της Ευρώπης, ΟΑΣΕ, ΕΕ).

Συνθετικά, λοιπόν, με δύο φράσεις σημείωσα ότι η εικόνα που προκύπτει δε σημαίνει παρά περιορισμένη αξιοποίηση των δυνατοτήτων στο πλαίσιο διεθνών θεσμών. Αυτή η ελλειμματική πολιτική ως προς την αξιοποίηση των προσφερόμενων από το Διεθνές Δίκαιο δυνατοτήτων, οφείλεται μάλλον στο γεγονός ότι όλες οι ελληνικές Κυβερνήσεις, διαχρονικά, δυστυχώς, δεν ενέταξαν στην ημερήσια διάταξη των - όποιων- συζητήσεων που διεξάγουν με την Τουρκία τα ζητήματα, τα οποία απασχολούν την μειονότητα της Κωνσταντινούπολης, ιδίως δε αυτά τα οποία μπορεί να ενταχθούν στη λογική της «θεραπείας» και

αποκατάστασης αυτών που αποκαλούνται «βλάβες/ζημίες της ιστορίας».

Στο σημείο αυτό επιτρέψτε μου μία παρένθεση: υπάρχει μια «ευαισθησία» στη διεθνή κοινότητα, ανεξάρτητα από το τι συμβαίνει στην τραγική τρέχουσα συγκυρία και ίσως φανεί αντιφατικό ή και να προκαλέσει θυμηδία. Αφορά την εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου και τις συνέπειες από την παραβίασή του. Προσωπικά, θεωρώ, πέρα από την όποια αποδρομή θεσμών και δικαίου που επιδιώκουν ορισμένοι διεθνώς δρώντες, ότι ο σεβασμός στις αρχές και αξίες που θεμελιώνουν τη διεθνή δικαιοταξία, πρέπει να υποστηρίζεται σταθερά. Η Γάζα, η Μέση Ανατολή, η Ουκρανία, άλλες συγκρούσεις στην υποσαχάρια Αφρική και άλλες περιοχές της Αφρικής και αλλού, διαμορφώνουν μια καθόλα αρνητική εξέλιξη για την Ανθρωπότητα και την διαχείρισή τους από τα Ηνωμένα Έθνη, όπου η πολιτική δυναμική διαφοροποιείται στο Συμβούλιο Ασφαλείας και στην Γενική Συνέλευση, ανάλογα με τις προτεραιότητες των κρατών. Την ίδια στιγμή, όμως, που λαμβάνουν χώρα όλες αυτές οι αρνητικές εξελίξεις στη Γάζα, και το Συμβούλιο Ασφαλείας αδυνατεί λόγω veto να κινηθεί, υπάρχει το Διεθνές Δικαστήριο στη Χάγη, το οποίο πρόσφατα εξέδωσε μια σημαντική Γνωμοδότηση, με ευρεία πλειοψηφία, που κινείται σε αντίθετη κατεύθυνση. Η Γνωμοδότηση αυτή αναφέρεται στην συμπεριφορά (πράξεις-πρακτική) του Ισραήλ στα παλαιστινιακά εδάφη, δηλαδή στο καθεστώς της κατοχής και τις νομικές συνέπειες της εν λόγω συμπεριφοράς της κατέχουσας δυναμης. Η Γνωμοδότηση εκδόθηκε από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, τον Ιούλιο 2024, ύστερα από σχετικό αίτημα της Γενικής Συνέλευσης. Αξιοσημείωτο είναι ότι στη διαδικασία παρενέβησαν με παρατηρήσεις τους 56 χώρες. Σε αυτές και η Τουρκία. Ασφαλώς, μια πολιτική επιλογή. Η Ελλάδα και η Κύπρος,

όμως, ήταν απύσυχες. Η ευρισκόμενη υπό κατοχή Κύπρος επέλεξε να απόσχει της διαδικασίας και να μην τοποθετηθεί από νομικής σκοπιάς για τα ζητήματα που τέθηκαν, μερικά από τα οποία ενδιαφέρουν φυσικά την κατάσταση στην Κυπριακή Δημοκρατία μετά το 1974. Η Ελλάδα, επίσης, δεν μετείχε στη διαδικασία. «Πολιτικοί» λόγοι, εθνικού συμφέροντος, υποθέτω -είναι μια άλλη συζήτηση, βέβαια, τι είναι το εθνικό συμφέρον και αν στην παρούσα περίπτωση αυτό συμπίπτει με το διεθνές, θα έλεγα οικουμενικό συμφέρον. Να σημειωθεί, επίσης, ότι ο χαρακτηρισμός πράξεων/συμπεριφοράς με στοιχεία φυλετικού διαχωρισμού -που παραπέμπει σε apartheid- έχει ενδιαφέρον και σημασία αναφορικά με το πογκρόμ του 1955 και μετέπειτα συμπεριφορά στην Τουρκία. Δεν ήταν λίγοι αυτοί που μίλησαν για κάτι τέτοιο.

Ο τρόπος εξόντωσης, φυσικής ή άλλης, μιας ομάδας, μέρους ή ολόκληρης, παρατίθεται στον ορισμό πράξεων γενοκτονίας, όπως αναφέρεται στη Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας του 1948. Και να υπενθυμίσω ότι η Νότιος Αφρική προσέφυγε στο ΔΔΧ κατά του Ισραήλ, επικαλούμενη την Σύμβαση περί Γενοκτονίας. Ίσως το apartheid ως πρακτική, που «βάραινε» τόσα χρόνια τη συνείδηση της Νοτίου Αφρικής, ώθησε την Κυβέρνηση της χώρας να φέρει ένα «οικουμενικό θέμα» ενώπιον της Διεθνούς Δικαιοσύνης. Σε αυτή, λοιπόν, τη διαδικασία, με τόσες «παρεμβάσεις» χωρών, προκειμένου να εκθέσουν απόψεις για σημαντικά ζητήματα Δικαίου -ακόμα και με την εξήγηση της πολιτικής επιλογής, για το μέλλον- εμείς, αντίθετα, δεν κινηθήκαμε. Ούτε καν, όταν το Οικουμενικό Πατριαρχείο κινητοποιείται για ζητήματα, που αφορούν το καθεστώς του, το οποίο -να σημειωθεί- δεν αποτυπώνεται ρητά στη

Συνθήκη της Λωζάννης, όπως επεσήμανε προηγουμένως ο κ. Ουζούνογλου.

Στην ίδια περίοδο εξελίξεων, τέθηκαν σημαντικά ζητήματα στο Συμβούλιο της Ευρώπης και χαίρομαι που είναι εδώ μέλος της κοινοβουλευτικής αντιπροσωπείας μας στον Οργανισμό του Στρασβούργου, ο κ. Μάντζιος. Πράγματι, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση υιοθέτησε πρόσφατα μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα Έκθεση στην PACE του Εισηγητή Λόρδου Keen σχετικά με επανορθώσεις και αποκαταστάσεις. Μια εξέταση συνολικά της κατάστασης στην Ευρώπη. Και είναι αλήθεια ότι προσβλέπει όχι μόνο σε διευθέτηση με νομικά δικαιοδοτικά μέσα, αλλά και με άλλα μέσα επανόρθωσης, πολιτικά, Επιτροπές Αλήθειας και άλλους θεσμούς μεταβατικής δικαιοσύνης, ούτως ώστε να αποκατασταθούν οι «αδικίες του παρελθόντος» και πάντοτε τα θύματα των παραβιάσεων. Με άλλα λόγια, υπάρχει σήμερα μια διαρκής ανοικτή συζήτηση για το πώς να αποκατασταθούν θύματα και πέρα από τις γνωστές διαδικασίες ενώπιον δικαιοδοτικών οργάνων.

Επομένως, το ζήτημα τίθεται εάν, πέρα από τα ίδια τα θύματα (Ιμβριοι, Τενέδιοι, Κωνσταντινουπολίτες), με αφορμή μια συγκεκριμένη υπόθεση/διαφορά θα κινήσουν μια διαδικασία, εάν θα τεθεί το θέμα σε ένα άλλο επίπεδο, εθνικό ή διεθνές. Αυτή είναι η λογική ακριβώς, την οποία έχει θέσει και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Όταν σε ένα διεθνές forum, όπως είναι τα διεθνή κοινοβουλευτικά σώματα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση -περιορίζομαι σε αυτά- στα οποία διαθέτουμε μια σημαντική παρουσία, με κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, και θα μπορούσαμε να έχουμε, συναφώς, μια μεγάλη κινητοποίηση (π.χ. υποβολή ερωτήσεων στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τη λήψη μέτρων, ώστε να γίνονται

σεβαστές οι υποχρεώσεις των κρατών μελών). Ταυτόχρονα και παράλληλα, στο πλαίσιο της ΕΕ, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, υπάρχουν ακόμα μεγαλύτερες δυνατότητες/μέσα πίεσης. Έτσι, είναι ενδεικτική η καταχώριση που έγινε πρόβλημα στη σχετική Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την Τουρκία, όπου επισημαίνεται και το εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα που απασχολεί όλους τους Κωνσταντινουπολίτες: το θέμα της ίδιας της «ύπαρξης/επιβίωσης» της μειονότητας αναφέρει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Γενικότερα, λοιπόν, οι δυνατότητες αξιοποίησης διεθνών θεσμών και διαδικασιών είναι υπαρκτές και σημαντικές, αρκεί να υπάρχει πολιτική βούληση προς τούτο.

Σήμερα, είμαστε εδώ, για να θυμόμαστε αυτά που έγιναν χθες, βλέποντας το μέλλον. Την ίδια στιγμή σχεδόν, στη Νέα Υόρκη, τα Ηνωμένα Έθνη, μια Σύνοδος Κορυφής, συζητούν σε μια «Διάσκεψη για το Μέλλον» για την κατάσταση στον κόσμο, υπό το πρίσμα αρχών και αξιών που ήδη αποτελούν ένα κεκτημένο για την παγκόσμια κοινότητα, ενώ υιοθετούν και μια «Διακήρυξη για τις Μελλοντικές Γενιές». Και εσείς αγωνιζέστε για τις μελλοντικές γενιές και τα αιτήματα της Οικουμενικής Ομοσπονδίας σας είναι ακριβώς η Τουρκία να υιοθετήσει θετικά μέτρα, τα οποία θα μπορέσουν ενδεχομένως να θεραπεύσουν μερικά από αυτά που έγιναν στο παρελθόν. Σίγουρα, δεν μπορούν να θεραπευθούν/αποκατασταθούν όλα. Αλλά ίσως γίνουν κάποια θετικά βήματα, κάτι που απαιτεί, όμως, μια πρωτοβουλία, που πρέπει να αναλάβει η Κυβέρνηση. Ζητήματα, όπως το άνοιγμα της Σχολής της Χάλκης, της διοίκησης και λειτουργίας των βακουφίων, της εκπαίδευσης, της επιστροφής κ.λπ. θα έπρεπε να βρίσκονται υψηλά στα ενδιαφέροντα της ελληνικής πλευράς και της ενεργητικής προβολής τους, σε συνέχεια θέσεων, αποφάσεων κ.λπ.. Αλλά πρέπει να το κάνει αυτό. Αλλά και με

μια άλλη διαφορετική ματιά, στην εφαρμογή της αμοιβαιότητας σε μειονοτικά θέματα, εκατέρωθεν του Έβρου.

Πέρα, λοιπόν, από τα νομικά μέσα τα οποία υπάρχουν και στα οποία μπορεί να προσφύγει ατομικά ο καθένας, υπάρχει και η πολιτική της Ελληνικής Πολιτείας σε Διεθνείς Οργανισμούς/Θεσμούς. Και περί αυτού πρόκειται, προκειμένου να υπενθυμίζεται στην άλλη πλευρά οι υποχρεώσεις σεβασμού των δικαιωμάτων. Και στο σημείο αυτό, να προσθέσω και κάτι άλλο, που μπορεί να ακούγεται «προκλητικό», αλλά το δοκίμασαν ήδη οι Κύπριοι-θύματα παραβιάσεων, οι οποίοι εγκάλεσαν και σε διεθνή όργανα την Κυπριακή Κυβέρνηση (ζητήματα αγνοουμένων), κάτι που ασφαλώς συνιστά πολιτική πίεση και όχι μόνο, στην αρμόδια Κυβέρνηση, προκειμένου να υιοθετηθούν και προωθηθούν μέτρα, αξιοποιώντας τελικά τη Συνθήκη της Λωζάννης. Έχει σκεφτεί κανείς να εγκαλέσει την Ελληνική Κυβέρνηση για «παράλειψη»; Μια αντίδραση, που φαντάζει «ακραία», αλλά δεν είναι, ενόψει των υποχρεώσεων προστασίας έναντι των υπηκόων τους, που έχουν οι Πολιτείες, τουλάχιστον στη λογική του Δικαίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κάποια στιγμή θα πρέπει χωρίς συναισθηματισμό να ιδωθούν κάποια ζητήματα και διαφορετικά. Μέχρι τότε, θα πρέπει να συνεχισθούν οι πολιτικές παρεμβάσεις στις Ελληνικές Κυβερνήσεις, προκειμένου να κινητοποιήσουν αυτούς που έχουν δυνατότητα δράσης. Ο διεθνής παράγων στην περίπτωση μας είναι συγκεκριμένοι θεσμοί, όργανα που λειτουργούν στην Ευρώπη, στα Ηνωμένα Έθνη, και ενώπιον των οποίων μπορούν να τεθούν τα ζητήματα αυτά.

Συμπερασματικά, ναι, σε μια διαδρομή 100 χρόνων εφαρμογής -ή μη- της Συνθήκης της Λωζάννης, σε επίπεδο συγκεκριμένων ρυθμίσεων (Ιμβρος, απελάσεις, αστικά δικαιώματα κ.λπ.), καταδείχθηκε τι ακριβώς έγινε, τα

οποία δεν είναι ούτε καν «ημίμετρα» για την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Και από την άλλη, υπάρχουν συγκεκριμένα αιτήματα από την πλευρά της Οικουμενικής Ομοσπονδίας, τα οποία πρέπει η Τουρκική Κυβέρνηση να αντιμετωπίσει θετικά. Πρόκειται για μια κίνηση διεκδίκησης με αξιοποίηση κάθε δυνατότητας, που επιτρέπει, τελικά, κανείς να προχωρά.

Ας ευχηθούμε, έτσι, ότι παρόλο ότι οι συνθήκες δεν είναι οι καλύτερες και η ευρύτερη διεθνής συγκυρία δε βοηθάει, και ενώ όλοι μιλούν για το Διεθνές Δίκαιο και αυτοί οι ίδιοι βάνουσα το παραβιάζουν, ακόμη και αυτοί που θέλουν να δείξουν ότι το προασπίζονται. Συχνά και στην Πατρίδα μας, όπου προτάσσεται ως ρητορική ο σεβασμός του Διεθνούς Δικαίου. Αν, όμως, πέραν της ρητορικής ενδιαφέρει η ουσία, για την εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου, θα πρέπει πραγματικά να γίνονται πολύ συγκεκριμένες κινήσεις/ενέργειες. Θέλω να ελπίζω ότι η επόμενη επέτειος των γεγονότων του 1955 δε θα μας βρει με την ίδια αίσθηση ελλείμματος πολιτικής, αλλά κάπως διαφορετικά. Με λίγο μεγαλύτερη διάθεση και χαμόγελο.

Η σημασία των ΜΜΕ στην εμπέδωση της έννοιας θεραπείας των μαζικών παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Σεραφείμ Κωνσταντινίδης

Δημοσιογράφος

Τα μέσα ενημέρωσης είναι κρίσιμος κρίκος της εξουσίας με την πολιτική πρακτική, την κοινωνία, την κοινή γνώμη. Ειδικά στην περίπτωση της Τουρκίας τα μέσα χρησιμοποιήθηκαν από την εκάστοτε εξουσία ως χρήσιμο εργαλείο. Αυτό που εμείς θα θέλαμε είναι να υιοθετήσουν την κανονική αποστολή τους, να υπηρετούν την αλήθεια και τη δικαιοσύνη. Πόσο ρεαλιστική είναι η επιδίωξη αυτή;

Να πούμε ότι στην γειτονική μας χώρα πάντα, το κεντρικό ζήτημα ήταν η σωτηρία του κράτους. Στην αρχή από το κίνημα των Νεότουρκων που ήθελαν να σώσουν την αυτοκρατορία που κατέρρεε. Αργότερα με την πολιτική του Κεμάλ πάλι το κράτος ήταν το βασικό διακύβευμα. Στη συνέχεια η σωτηρία του κράτους είχε ως αντικείμενο την καταπολέμηση του κομμουνισμού, την σωτηρία του κράτους από τις μειονότητες που έλεγχαν στην Κωνσταντινούπολη δηλαδή την οικονομική ζωή της χώρας, τα εμπόριο, αργότερα την σωτηρία του κράτους από τους κούρδους, την σωτηρία του κράτους από τον ισλαμισμό. Η μόνιμη ανησυχία και αποστολή εθνικιστικών κέντρων ήταν να προστατεύουν το κράτος ή ότι νομίζουν ότι αποτελεί το κράτος. Και στην προσπάθεια αυτή και τα μέσα ενημέρωσης είχαν τον ρόλο τους.

Μια και σήμερα μιλάμε για τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου του 1955 να πούμε ότι το γενικό σύνθημα για την λεηλασία δόθηκε 6 Σεπτεμβρίου ώρα 13:00 από το κρατικό ραδιόφωνο που μετέδωσε την είδηση για την έκρηξη βόμβας στο σπίτι που υποτίθεται γεννήθηκε ο Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη. Η απογευματινή έκδοση της λαϊκής εφημερίδας İstanbul Ekspres (στις 16:00) είχε λεπτομέρειες για την έκρηξη που έγινε στο κήπο του σπιτιού και τώρα γνωρίζουμε ότι μπήκε από πράκτορα της MIT που αργότερα τιμήθηκε με τη θέση του Νομάρχη.

Φοιτητικές οργανώσεις αρχίσουν άμεσα εκδηλώσεις διαμαρτυρίας (στις 16:30) και η οργή του πλήθους ξεσπάει σε ταραχές, καταστροφές και λεηλασίες καταστημάτων, επιθέσεις σε κατοικίες, πυρπόληση εκκλησιών, καταστροφές σε νεκροταφεία.

Όλα αυτά βέβαια είχαν προετοιμαστεί μερικές εβδομάδες νωρίτερα πάλι με αξιοποίηση των πρόθυμων μέσων ενημέρωσης.

Στην 30ή Αυγούστου 1954 εορτάζεται η «Μεγάλη Νίκη» του 1922 εναντίον του ελληνικού στρατού, η «Χουριέτ» και η Φοιτητική Ομοσπονδία εντοπίζουν ότι μερικά καταστήματα ομογενών δεν σημαιοστολίσθηκαν εξαπολύοντας σφοδρή επίθεση εναντίον της μειονότητας.

Άλλωστε είμαστε στην περίοδο της Διασκέψεως του Λονδίνου, για το Κυπριακό, τέλη Αυγούστου 1955, ενώ την 27η Αυγούστου όλες οι εφημερίδες μεταδίδουν με εντυπωσιακούς τίτλους την υποτιθέμενη είδηση ότι το Πατριαρχείο συλλέγει χρήματα για την ενίσχυση του Κυπριακού αγώνα. Είχαν φροντίσει να δηλητηριάσουν ένα μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης ώστε το παρακράτος να δράσει ανενόχλητα.

Μια παρόμοια τακτική ξεδιπλώθηκε σαράντα χρόνια μετά, εποχή της τηλεοπτικής εικόνας. Η αφορμή ήταν ότι τουρκικό φορτηγό πλοίο προσάραξε σε αβαθή ύδατα κοντά στην Μικρή Ίμια (Ανατολική) και εξέπεμψε σήμα κινδύνου, αμφισβητώντας όμως την δικαιοδοσία του ελληνικού λιμενικού.

Ο τότε δήμαρχος της Καλύμνου ύψωσε την ελληνική σημαία στη Μικρή Ίμια στις 25 Ιανουαρίου 1996 συνοδευόμενος από τον αστυνομικό διευθυντή Καλύμνου και δύο κατοίκους του νησιού, ενώ την επόμενη μέρα υψώθηκε η σημαία και στην άλλη βραχονησίδα.

Τουρκικά τηλεοπτικά κανάλια μετέδωσαν εικόνες με την ελληνική σημαία υψωμένη στα Ίμια, κάτι που προκάλεσε σάλο στην κοινή γνώμη της Τουρκίας. Δύο δημοσιογράφοι του γραφείου της εφημερίδας Χουριέτ στη Σμύρνη, μετέβησαν με ελικόπτερο στις 27 Ιανουαρίου στη Μικρή Ίμια, υπέστειλαν την ελληνική σημαία και ύψωσαν την τουρκική. Η όλη επιχείρηση των δημοσιογράφων βιντεοσκοπήθηκε και προβλήθηκε από το τηλεοπτικό κανάλι που ανήκει στη Χουριέτ. Το γεγονός αυτό, με πρωταγωνιστές δημοσιογράφοι σε μια διακρατική αντιπαράθεση, πήρε τις γνωστές διαστάσεις.

Ωστόσο επιστρέφοντας στο μακρινό 1955 πρέπει να πούμε ότι η συγκυρία είναι ενδιαφέρουσα. Η σημερινή κυβέρνηση θεωρεί ότι είναι συνέχεια της τότε κυβέρνησης Μεντερές, η οποία έπεσε θύμα συνωμοσίας από το κεμαλικό βαθύ κράτος και τον στρατό που με αφορμή τα γεγονότα έκανε πραξικόπημα, οδήγησε σε δίκη σε έκτακτο στρατοδικείο των Μεντερές και δύο στενούς συνεργάτες του και του

εκτέλεσε στην αγχόνη, 17 Σεπτεμβρίου 1961. Από το 1990 οι τάφοι των τριών βρίσκονται σε μεγαλοπρεπές μαυσωλείο που έκτισε το κράτος, κάπου στην Κωνσταντινούπολη.

Ωστόσο δεν έχουν αποκατασταθεί τα θύματα της συνωμοσίας που όπως έχει πει και ο πρόεδρος Ερντογάν έγινε για να εκπέσει μια κυβέρνηση που είχε εκλεγεί με ποσοστό 50%.

Από το 2009, ο πρόεδρος Ερντογάν έχει παραδεχθεί ότι η εκκαθάριση των μειονοτήτων, ήταν φασιστική αντίληψη του παρελθόντος. Ήρθε η ώρα πρόσθεσε, να αναρωτηθούμε γιατί έγιναν αυτά και ποια μαθήματα έχουμε πάρει. Στην πραγματικότητα πέσαμε σε ένα μεγάλο σφάλμα.

Ο τότε υπουργός Άμυνας Mehmet Vecdi Gonul ήταν περισσότερο σαφής: Η ίδρυση της Τουρκίας στηρίχθηκε στην συστηματική εκτέλεση των μειονοτήτων και την απαλλοτρίωση των οικονομικών τους πόρων, από την οποία γεννήθηκε η σημερινή τουρκική επιχειρηματική τάξη. Ο Γκιονούλ πρόσθεσε: «Φυσικά, με μια μεγάλη ελληνική και αρμενική παρουσία σε όλη την τουρκική επικράτεια, η Τουρκία δεν θα είχε την τρέχουσα εθνική της ταυτότητα».

Τα μέσα ενημέρωσης μπορούν να παίξουν ρόλο στην αποκατάσταση των θυμάτων, στην προώθηση της συμφιλίωσης, της συγνώμης, της συγχώρησης;

Θεωρητικά υπάρχει μια γενική πολιτική βούληση που δεν είναι καθόλου βέβαιον πόσο ισχυρή είναι αυτή τη στιγμή. Παρά τα όσα λέγονται για σταθερή πολιτική η αλήθεια είναι ότι η τρέχουσες πολιτικές (κομματικές) προτεραιότητες είναι ισχυρότερες πάντα.

Υπάρχει όμως και η έκθεση που έχει μεταβιβάσει ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ στη γενική συνέλευση σχετικά με προώθηση της αλήθειας, τη δικαιοσύνης, της αποζημίωσης και των εγγυήσεων μη επανάληψης για θύματα σοβαρής παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε αυτήν περιγράφονται με λεπτομέρειες ο τρόπος για την αποκατάσταση των θυμάτων, η χρηματοδότηση των ενεργειών αυτών και το σχετικό νομικό πλαίσιο.

Μπορεί ο τύπος να παίξει ρόλο στην ανοικτή αυτή διαβούλευση; Νομίζω ότι υπάρχουν προϋποθέσεις αν όχι για την επιτυχία του σκοπού τουλάχιστον για το άνοιγμα του θέματος. Στα 69 χρόνια που πέρασαν η ιστορία αυτή είναι γνωστή μόνον στην ελληνική πλευρά, ίσως στη συλλογική μνήμη των μειονοτήτων της Τουρκίας,

Πρέπει να γίνει ζήτημα πολιτικής και ιστορικής συζήτησης. Επίσης να πούμε ότι αυτή τη στιγμή ακόμα κι αν η σωτηρία του κράτους παραμένει κεντρική πολιτική επιλογή, αυτή δεν κινδυνεύει από μια διαδικασία συγνώμης και αποκατάστασης.

Τίποτα δεν είναι δεδομένο, πολλά εξαρτώνται από τον τρόπο, τους πρωταγωνιστές, τα μέσα, την στρατηγική. Όλα όσα δηλαδή που πρέπει να βρεθούν.

Όσα αφορούν την Ελλάδα δεν θεωρούνται σημαντικό θέμα για το μέσα ενημέρωσης της Τουρκίας εκτός αν πρόκειται για κάποια κρίση. Αντίθετα στην Ελλάδα οτιδήποτε σχετίζεται με την Τουρκία αξιολογείται, σχολιάζεται και υπεραναλύεται. Δηλώσεις περιφερειακών παραγόντων προβάλλονται στην πρώτη σελίδα. Μια φράση που ακούγεται σε μια

προεκλογική συγκέντρωση και προφανώς απευθύνεται στους ψηφοφόρους, υπερτονίζεται σαν μια σπουδαία στρατηγική.

Ωστόσο ίσως αυτό είναι χρήσιμο για την περίπτωση αυτή. Κάποια Τουρκικά media, συλλογικοί φορείς που ασχολούνται με κοινωνικά ή πολιτιστικά θέματα θα μπορούσαν να αναλάβουν «προτάσεις συμφιλίωσης» που θα απάλλασαν την κοινωνία από ένα βάρος που υπάρχει ακόμα κι αν υποβαθμίζεται στην πράξη.

Κι αυτά βέβαια θα μπορούσαν να ενισχυθούν με νομικές κινήσεις με χρηματοδότηση που προβλέπεται από την έκθεση του ΟΗΕ και στόχο την αποκατάσταση της πρότερης κατάστασης όσο αυτό είναι εφικτό. Άλλωστε η κεντρική επιδίωξη είναι απλά η προώθηση της αλήθειας της δικαιοσύνης, της αποκατάστασης των θυμάτων, της εγγύησης ότι δεν επαναληφθούν ανάλογα γεγονότα. Μπορεί να ακούγεται παράδοξο αλλά η μεγάλη δυσκολία είναι να τολμήσουν κάποιοι ότι αξίζει να προωθούν την αλήθεια, αλλά ίσως αυτό το ηθικό πλεονέκτημα είναι και η δύναμη της προσπάθειας.